

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ СТРУКТУРИ КОПІНГ-ПОВЕДІНКИ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ ВОРОЖОСТІ

Омелянович Віталій Юрійович, професор кафедри медичної психології,
психосоматичної медицини та психотерапії
НМУ імені О.О. Богомольця, доктор медичних наук, професор

Мета. Проведене дослідження базується на положеннях біопсихосоціальної парадигми, теорії особистості як системи відносин, концепцій індивідуального бар'єра психологічної адаптації та системно-регулятивної концепції стресостійкості. Метою дослідження було виявлення гендерних особливостей залежності рівня ворожості від переважаючих типів копінг-поведінки у осіб з порушеннями психічної адаптації та у практично здорових, адаптованих респондентів.

Матеріал і методи. 1630 респондентів, з яких 1301 (79,8%) чоловіків, і 329 (20,2%) жінок. Обстежений контингент структурований і представлений у вигляді наступних дослідницьких груп: 1 група складалася з респондентів у стані парціальної психічної дезадаптації (ППД) - 125 чоловіків (70,0% групи) і 54 жінки (30,0%); 2 група - пацієнти, які страждають на психосоматичні захворюваннями (ПСЗ) - 213 чоловіків (77,74%) і 61 жінка (22,26%); 3 група складається із практично здорових, адаптованих респондентів (ПЗ) - 1176 респондентів, з них 962 (81,8%) чоловіків та 214 (18,2%) жінок. Перші дві групи розглядалися як особи з порушеннями психологічної адаптації, а третя виступала в якості контрольної групи. Критерієм виключення була наявність діагностованих розладів психіки та поведінки.

З метою дослідження рівня й форми психологічного феномену ворожості була використана шкала Кука-Медлей (CMHS). Для дослідження механізмів стрес-подолальної поведінки був використаний тест Копінг-поведінка в стресових ситуаціях (CISC), розроблений С. Норманом, Д.Ф. Ендлером, Д.Ф. Джеймсом, М.І. Паркером.

Результати дослідження та їх обговорення.

В результаті проведеного однофакторного дисперсійного аналізу Фішера (ANOVA) показників методики CMHS було виявлено, що у чоловіків рівень ворожості, агресивності й цинізму, був значимо ($p \leq 0,00001$) вищим у осіб в стані ППД, тоді як між групами пацієнтів, які страждають на ПСЗ і практично здоровими відмінності спостерігалися тільки по шкалі агресивності - вона, навпроти, була більш виражена у практично здорових ($p = 0,0001$). На відміну від чоловіків, у жінок, які страждають на ПСЗ, мали місце статистично значимо більш високі показники шкали ворожості, ніж у практично здорових ($p = 0,022$), а відмінностей між групами ППД і ПСЗ, а також між показниками діагностичних шкал у жінок у стані ППД і у практично здорових взагалі не спостерігалось ($p \geq 0,16$).

Дослідження взаємозв'язків ворожості з активністю тих або інших варіантів копінг-поведінки шляхом проведення кореляційного аналізу Спірмена виявило досить широкий спектр кореляцій між даними психологічними феноменами у представників чоловічого гендеру співробітників ОВС, при чому у практично здорових та у осіб, які страждають на ПСЗ ці кореляційні взаємозв'язки мали позитивний характер, а у представників групи ППД - негативний.

Так, виразність цинізму була вище у тих чоловіків в стані ППД, які в меншому ступені використали копінг, спрямований на емоції й на запобігання ($rs \geq -0,25$; $p \leq 0,024$), а рівень ворожості негативно корелював з активністю копіngu, спрямованого на вирішення завдань, запобігання та соціальне відволікання ($rs \geq -0,29$; $p \leq 0,007$). У чоловіків, які страждають на ПСЗ, навпроти, всі прояви ворожості були більшою мірою виражені у осіб, які найбільше активно використовують копінг, спрямований на запобігання ($rs \geq 0,211$; $p \leq 0,012$); цинізм більшою мірою проявлявся у осіб, які використовують копінг, спрямований на вирішення завдань, на емоції й на соціальне відволікання ($rs \geq 0,192$; $p \leq 0,023$); ворожість - у осіб, які використовують переважно копінг, спрямований на відволікання, у т.ч. соціальне ($rs \geq 0,232$; $p \leq 0,007$), а агресивність перебувала в позитивному кореляційному зв'язку з копіngом, спрямованим на вирішення завдань і на емоції ($rs \geq 0,252$; $p \leq 0,003$).

У практично здорових чоловіків всі прояви ворожості підсилювалися при більш активному використанні копіngu, спрямованого на емоції ($rs \geq 0,169$; $p \leq 0,00002$), а у осіб, більшою мірою що використають копінг, спрямований на рішення завдань, або на запобігання - більшою мірою проявлялися цинізм і агресивність ($rs \geq 0,11$; $p \leq 0,023$); у осіб, що використовують копінг, спрямований на відволікання - ворожість ($rs \geq 0,194$; $p \leq 0,06$).

У жінок у стані ППД, як і у чоловіків, виразність агресивності перебувала в негативному кореляційному зв'язку з активністю використання механізмів копінг-поведінки, хоча у них значимі зв'язки простежались тільки між рівнем цинізму й активністю використання копіngu, спрямованого на запобігання ($r_s = -0,4$; $p \leq 0,02$). У жінок, які складали групи ПСЗ і ПЗ, знов-таки, як і у чоловіків, кореляції носили позитивний характер: респондентки, які страждали на ПСЗ і використовували копінг, спрямований на емоції, відрізнялися більшою виразністю цинізму й агресивності ($r_s \geq 0,3$; $p \leq 0,05$); у практично здорових кореляційні зв'язки між цими проявами ворожості й копіngом, спрямованим на запобігання були вкрай низькими ($r_s \geq 0,17$; $p \leq 0,05$), а активність копіngu, спрямованого на емоції була зв'язана взагалі з усіма проявами ворожості ($r_s \geq 0,19$; $p \leq 0,02$).

ВИСНОВКИ. Таким чином, виявлені особливості вказують на відсутність помітних гендерних відмінностей у взаємозв'язках між функціонуванням механізмів копінг-поведінки і психологічним феноменом ворожості, а також на те, що досить тісний зв'язок між виразністю ворожості й активністю копінг-поведінки в процесі дистресу перетерплює досить помітну трансформацію. Так, якщо у випадку соматизації психологічного конфлікту активація копінг-поведінки, супроводжується підвищенням рівня ворожості, то у випадку, коли психологічний дистрес приводить до розвитку стану парціальної психічної дезадаптації, копінг-поведінка, навпроти, виступає як фактор, що придушує прояви ворожості. Провідну роль у даних процесах грають копінг, спрямований на запобігання та копінг, спрямований на емоції. Крім того, представляється можливим стверджувати, що цинізм є психологічною характеристикою, що властива особистості незалежно від адаптаційних можливостей і гендерної приналежності, тоді як наростання проявів ворожості пов'язане з розвитком стану парціальної психічної дезадаптації більшою мірою у представників чоловічого гендеру. Отримані результати уявляються досить корисними для координації напрямків психокорекційних інтервенцій та оцінювання їхньої ефективності.